

Geri Kabul Anlaşması ve Mülteci Krizi Etkisinde

Türkiye-AB İlişkileri

Sezgin Mercan*

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler müzakere sürecinin başlamasıyla beraber bir ikilemi yansıtır olmuştur. Bu ikilem şu soruda somut şekilde görülebilir: “Tam üyelik doğrultusunda müzakere süreci başlamasına rağmen ve dolayısıyla ilişkilerin giderek yoğunlaşıp tarafların birbirine daha yakın bir konuma gelmesinin beklenmesine rağmen, niçin Türkiye-AB ilişkileri uzaklaşmayı ve soğumayı giderek daha fazla yansıtır olmuştur?”

Taraflar arasında hukuki anlamda yaklaşmayı gerektiren zemin oluşmuşken, fikir birliği sergilenen konuların ve ortak politika takibinin giderek arttığı nitelikli ve yoğun işbirliği ve uyum konusunda fiilen uzaklaşma yaşanmıştır. Bunun fark edildiği dönemler olmamış da değildir. AB’inden, müzakere sürecini yürütme sorumluluğunun da gereklerini yerine getirme gerekçesiyle, alternatif ilişki tipleri ve yöntemleri öne sürebilmiştir. Bu ilişki tiplerinden Türkiye tarafından itirazla karşılaşılan ‘imtiyazlı ortaklık’ olmuştur. Bu ortaklık, her ne kadar Almanya ve Fransa gibi AB’nin önde gelen ülkeleri tarafından öne sürülüp desteklense de, resmi bir AB önerisi veya politikası olmuş değildir. Resmi düzeyde, müzakere donukluğunu aşma amacıyla alternatif yöntemler önerilmiş ve uygulanmıştır. 2012’den itibaren görülen alternatif yöntem olarak ‘Pozitif Gündem’ hayata geçirilmiştir. Bu gibi alternatiflerin olmadığı koşullarda, özellikle Kıbrıs meselesinin kilitlediği müzakere sürecindeki

donukluk durumunda, ilişkilerin genelinde durağanlık veya fikir uyuşmazlığı görülmekte, AB’nin Türkiye ile işbirliğine ihtiyaç duyduğu konularda Türkiye’nin mesafeli olmasına zemin oluşmaktadır. Günümüz koşullarında AB, Türkiye ile işbirliğine ihtiyaç duyduğu bir sorunla karşı karşıyadır; mülteci krizi.

İlişkilerin Değişen Seyri

Uluslararası ve bölgesel krizler Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerde belirgin yönlendirmeler yapmaktadır. Örneğin, 1990’lı yılların önde gelen krizlerinden olan Balkanlardaki etnik savaşlar ve bu savaşlarda Türkiye’nin gerek konuyu BM, AGİT, Avrupa Konseyi, UNESCO, İKÖ üzerinden uluslararası bir boyuta taşınması, gerek NATO operasyonu için teşviklerde bulunması gerekse de BM Barış Gücü’ne katkı sağlaması ABD ve AB ülkelerince olumlu karşılanmıştır. Türkiye’nin 1999’daki Helsinki Zirvesinde AB üyeliğine aday ülke olarak resmen ilan edilmesinde bu gibi katkılarının da payı vardır. Bugün gelinen noktada, Türkiye ile AB ilişkileri bu sefer başka bir coğrafya kaynaklı kriz üzerinden yönlenmeye maruz kalmaktadır. Yönlenme temelde imtiyazlı ortaklıktan Pozitif Gündem’e ve dolayısıyla Geri Kabul Anlaşması’na doğru olmuştur. Yönlendiren de genel olarak Arap Baharı’nın yarattığı koşullar, özel olarak da Suriye iç savaşının yol açtığı mülteci krizidir.

Pozitif Gündem Türkiye ile AB arasındaki

*Yrd. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

ilişkilerde 'temiz bir sayfa açma' kaygısı ile planlanmış, artık sonuca değil, sürece odaklanılması gerektiğine işaret etmiştir. AB'ye tam üyelik gerçekleşmese de, sürece dayalı bir kalkınma vurgusunun öne çıkarılması gereği üzerinde durulmuştur. Pozitif Gündem, iki taraf arasında öne çıkarılması gereken konuları, kendi varoluş unsurları olarak ortaya koymuştur. Buna göre öncelikle, yoğunlaştırılmış diyaloga dikkat çekmiştir. Yoğunlaştırılmış diyalog AB'nin müzakereleri yürütememesinin yarattığı bürokratik başarısızlık durumunu tersine çevirmeye yönelik bir unsurdur. Ardından, siyasi reformlar, vize, hareket serbestliği, göç, enerji, terörizme karşı mücadele konularında daha fazla işbirliğine gidilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu maddeler de Türkiye ile AB arasında mevcut koşullarda ve gelecek dönemde ilişkilerin belirleyicilerinin ne olacağını yansıtmıştır. Aynı zamanda, uluslararası ve bölgesel krizlerle mücadelenin, ikili ilişkilerdeki tıkanıklıklara hapsolmesinin önüne geçilmesine ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, Pozitif Gündem Türkiye'nin AB sosyal programlarından daha fazla yararlandırılmasının sağlanması; gümrük birliğinin aksayan yönlerinin giderilmesi için koordinasyonun artırılması; fasıllar açılmasa da, ilgili alanlarda reform sürecinin devamlılığının sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu içerik, AB koşulluluğunun Türkiye üzerindeki etkisinin müzakere süreci nedeniyle aşınmasının önüne geçme isteğini yansıtmıştır. Pozitif Gündem'in genel anlamı irdelendiğinde ise, temelde AB ülkelerine yönelik sorun alanlarında kontrolü kaybetmeme isteğinin yer aldığı görülmektedir. Bu alanların başında da göç sorunu gelmektedir.

Geri Kabul Anlaşması'nın Ardından

Göç sorunu, her ne kadar Pozitif Gündem ile Türkiye ve AB arasında bu konuda var olan fikir ayrılıklarını aşma amacı taşınsa da, taraflar arasındaki yeni gündemin seyrini yavaşlatan bir etki de yaratmıştır. Çünkü AB'ye göre Türkiye göçmen, sığınmacı veya mülteci üreten 'kaynak ülke' olarak konumlandırılırken, Türkiye buna itiraz etmiş ve kendisini göçmenin, sığınmacının veya mültecinin geldiği 'hedef ülke' olarak konumlandırmıştır.

Üzerinde fikir ayrılığı yaşanan konu sadece bu da olmamıştır. Türkiye, AB'den, Geri Kabul Anlaşması'nın imza ve onay sürecinin, Avrupa Komisyonu'nun Türk vatandaşlarına yönelik vize muafiyetine ilişkin çalışmaları yapmak üzere üye devletlerden alacağı yetkiye paralel olarak yürütülmesi gerektiğini savunduğundan buna göre düzenleme yapılmasını istemiştir. 2013'te Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşması'nı imzalamasıyla da bu mesele, yaklaşık 1 yıllık bir sürede Türkiye'nin yükümlülükler üstlenmesi, göç mevzuatını AB'ninkine yaklaştırması ve AB'nin de Türkiye'ye vize muafiyeti sağlama vadini anlaşma zeminine yerleştirmesiyle büyük ölçüde aşılmıştır.

Bugün Türkiye ile AB ilişkileri yeni bir boyutla karşı karşıyadır. Tarihsel süreçte ilişkilerin çok boyutlu gelişimi Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanmasıyla yeni bir boyuta taşınmıştır. Türkiye'yi Avrupa bütünlüğünde konumlandıran 1963'teki Ankara Antlaşması, 1995'te Gümrük Birliği'nin kabulü, 1999'da adaylık statüsü kazanımı, 2005'te tam üyelik müzakerelerinin başlaması, 2013'te de, daha öncesinde Pozitif Gündem ile başlayan sürecin

Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanması bu çok boyutlu niteliğin temel öğelerini yansıtmıştır.

Aslında Pozitif Gündem'in Türkiye ile AB arasında Geri Kabul Anlaşması sürecini başlatan değil, imza sürecini başlatan bir organizasyon olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Çünkü anlaşma ile ilgili resmi müzakere sürecinin başlangıcı, genel müzakerelerin de başladığı 2005 yılıdır. Bu yıldan sonra, başta ikinci turun Mart 2006'da, üçüncü turun Haziran 2006'da, dördüncü turun Aralık 2006'da olduğu ve sonrasında da devam eden çoklu görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Fakat Aralık 2006'dan sonra 24. Faslin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin vetosuyla açılmaması sonucunda süreç donmuş, ancak Pozitif Gündem ile nitelik bir ısınma gerçekleşmiştir. Bu zamana kadar ise AB Rusya, Ukrayna, Bosna-Hersek, Sırbistan, Makedonya, Moldova ve Karadağ ile vize kolaylığı sürecini işletmeye ağırlık vermiştir. Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanıp 2014'te de yürürlüğe girmesiyle Türkiye'ye AB tarafından tanınan 3 yıllık geçiş süreci başlamıştır. Süreç sonunda da, eğer AB şartların yerine geldiğine kanaat getirirse ve geri kabullerin tam anlamıyla gerçekleştiğini görürse Türkiye'nin vize muafiyetinden yararlanacak olmasını karara bağlamıştır. Sürecin 2017'de tamamlanması öngörülürken, Suriye iç savaşı ve mülteci krizinin tetiklemeyle, vize serbestliği üzerinden uygulamanın Haziran 2016'ya çekilmesi 29 Kasım 2015'teki Türkiye-AB Zirvesi'nde kararlaştırılmıştır.

Anlaşmanın Anlamı ve Önemi

Geri Kabul Anlaşması'nın Türkiye ile AB ilişkileri açısından belirli anlamları bulunmaktadır. Öncelikle, anlaşmanın Türkiye açısından net bir anlamı vardır. Buna göre, yasadışı yollarla AB ülkelerine giden veya bu ülkelerde buldukları sırada yasadışı duruma düşen Türk vatandaşları ve Türkiye üzerinden anlaşmaya taraf diğer ülkelere geçiş yapmış üçüncü ülke vatan-

daşlarının ve de vatansızların Türkiye'ye geri gönderilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, AB vatandaşlarının da Türkiye'den AB'ye geri gönderilmesi gerekmektedir. Bir diğer anlam, Türkiye üzerinden yasadışı yollarla AB ülkelerine geçen göçmenlerin, Türkiye üzerinden geldikleri ülkelere geri dönüşlerinin sağlanmasıdır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus, Türkiye üzerinden geri gönderim için Türkiye'nin kaynak ülke ile ikili geri kabul anlaşmasını imzalamak zorunda olduğudur. Anlaşmanın bütünleşme açısından anlamı ise tam üyelik kriterleri arasında yer almaması, dolayısıyla da Türkiye ile AB ilişkilerini, vaka işbirliklerini sağlatma üzerinden bütünleşme sürecinden kaydırma potansiyeli taşımasıdır.

Geri Kabul Anlaşması'nın genel önemi de belirli başlıklar dahilinde işaret etmek mümkündür. Bunu gerçekleştirirken Avrupa'daki tarihsel deneyimler göz ardı edilmemelidir. Göç meselesi Avrupa ülkeleri için aslında siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan trajik bir geçmişi hatırlatmaktadır, bu geçmişte dünya savaşları ve soğuk savaş yer almaktadır. Çok geçmişe uzanmadan daha yakın zamana bakıldığında, Soğuk Savaş'ın ardından Avrupa'da giderek artan bir göç baskısının olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu baskı karşısında düşünülen önlemler böyle bir anlaşma ile hukuki standarda kavuşturulabilmiştir. Bugün AB bu standardı daha da yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. bu sayede AB'nin genel göç politikasının etkin olmasına ve gelecekteki işlerliğinin devam etmesine çalışmaktadır. Hukuki standardı yüksek, denetim mekanizması ve sınır yönetim standardı güçlü bir göç politikası yasadışı göç karşısında caydırıcılığı olan bir nitelik kazanacaktır. Bu sayede de göçmenlerin, mültecilerin ve sığınmacıların geçiş yapılan veya kaynak olan ülkeye dönüşlerine zemin hazırlanması sağlanacak, en azından, garantisi olmasa da, geldikleri ülkelerde kalmalarının önüne geçilebilecektir.

Uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, organize suçlar, terör ağlarının engellenmesi ve daha da önemlisi AB'ye göçün orta ve uzun vadede ulusal düzeylerde demografik değişim yaratma potansiyelinin kırılması söz konusu olabilecektir.

Türkiye'nin anlaşmayı imzalamasının AB açısından ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu önemi besleyen hususların başında yasadışı göç rotası gelmektedir. Bu rotanın AB sınırlarına ulaştığı noktada Yunanistan, dolayısıyla da Türkiye yer almaktadır. Bir başka deyişle, AB sınırlarına yasadışı girişler ağırlıklı olarak Yunanistan sınırından kaynaklanmakta, buraya yığılma da rotanın Türkiye'den geçmesine bağlanmaktadır. Suriyeli mültecilerin rotası bu durumun güncel somut örneği olmuştur. Anlaşma ile Türkiye, uygun koşullar gerçekleştiği takdirde mültecileri geri alma yükümlülüğü altına girmiştir. Bir diğer husus, Türkiye'nin yakın geçmişte sağladığı vize kolaylığı veya serbestliği ile ilgilidir. İran, Suriye, Yemen, Libya, Lübnan, Fas, Tunus gibi ülkelere sağlanan kolaylık veya serbestlik, AB'nin sınırlarında yığılma olasılığını artırmaktadır. Bu açıdan da anlaşma, AB'de, yığılma durumunu tersine çevirme beklentisi yaratmıştır.

Diğer taraftan, anlaşmayı imzalamanın Türkiye açısından da belirli noktaları

vardır. Bunların başında vize muafiyeti gelmektedir. Vize muafiyeti AB'nin, koşulluluk çerçevesinde kullandığı, ödül niteliğinde bir dış politika aracıdır. Türkiye, bir AB dış politika aracı olan vize muafiyeti stratejisine dahil olmaya, serbest dolaşım ilkesinin zaten Türkiye'ye uygulanması gerektiğinden hareketle, ikili ilişkilerde oldukça değerli bir konum atfetmiştir. Fakat bu ödülü elde edişi, sınır denetimlerinin tam anlamıyla gerçekleştirilmesi, belge güvenliğinin sağlanması gibi gelişmelere bağlıdır. Bir diğer önemli nokta Türkiye ile AB arasında işbirliğini artıracak potansiyel taşımaktadır. AB sınırları doğuya doğru genişleme eğiliminde olmuştur. Dolayısıyla sorun üreten coğrafyalara yaklaşmıştır. İşte bu noktada Türkiye'ye sorunların engellenmesi işlevi yüklenmiştir. Bugün bu işlev, ağırlıklı olarak düzensiz göçü engellemek şeklindedir. Türkiye'nin AB göç politikası koordinasyonuna dahil olması da diğer bir önemli noktadır.

AB ve Türkiye açısından Geri Kabul Anlaşması AB Komşuluk Politikası, AB Dış ve Güvenlik Politikası, uluslararası hukuk, katılım müzakereleri gibi çeşitli boyutlara sahiptir. Örneğin, uluslararası hukuk boyutu Türkiye ile AB arasında mülteci sorunuyla ilgili bir ayrıma işaret etmektedir. Türkiye 1951 tarihli Cenevre

Sözleşmesi'ni imzalamasına rağmen coğrafi sınırlama şartı getirmiştir. Bunun anlamı, Türkiye'nin sadece Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermesidir. Avrupa dışındaki ülkelere gelenlere ise geçici sığınmacı statüsü vermektedir. Hatta Türkiye, AB'ye tam üye olana kadar da bu tutumu değiştirmeme beyanında bulunmuştur. Geri Kabul Anlaşması'nın imzalanması bu açıdan Türkiye'nin tutumunu yumuşatma işaretleri taşımaktadır. Bir diğer örnek ise, anlaşma üzerinden Türkiye'nin adalet, özgürlük ve güvenlik faslında ilerleme kaydetmesinin sağlanması ve katılım müzakerelerinde gelişmenin olması beklentisidir. Türkiye açısından tam üyelik sonucunun iyice geriplanda kaldığı şartlarda, her ne kadar tarafların yakınlaştığı işbirliği konuları olsa da, bu yakınlaşmanın sürdürülebilirliğinin hep bir hassasiyet taşıyacak olmasını beklemek gerekmektedir.

Türkiye ile AB Arasında Bağlılık Sorunu

Türkiye ile AB arasında asimetrik bir ilişki tipi bulunmaktadır. (Bürgin:1) Bir tarafta vaat eden olarak AB, diğer tarafta da vaat alan olarak Türkiye yer almaktadır. Müzakere sürecinin doğal bir sonucudur bu. AB'nin en üst seviyedeki vaadi tam üyeliktir. Türkiye'de bu doğrultuda AB'ye kurumsal bağlılığını sürdürmektedir. Fakat mesele, özellikle de AB için, bu vadin iyice aşındığı koşullarda Türkiye'nin bağlılığını sağlamaya çalışmaktır. Günümüzde bunu sağlamanın zemini mülteci krizi gibi çeşitli 'vakalar' olmuştur. AB bu gibi vakalara karşı işbirliği üzerinden Türkiye'nin bağlılığını sürdürmeye çalışmakta, Türkiye'de bu vakalar üzerinden işbirlikleriyle AB'den daha önceki anlaşmaların gereği olan haklarını, vize muafiyeti gibi, elde etmeye çalışmaktadır. Aslında bu, mevcut koşullarda tarafların rasyonel bir kar-zarar hesabı yapmalarının bir gereğidir. Yine de bir aday ülke için reform maliyetine katlanmanın en büyük dayanağı tam üyeliktir. (Aka:256) Bunun olmadığı

koşullarda maliyete katlanma konusunda isteksizlik veya karşılık bekleme, Türkiye ile AB arasında olduğu gibi, ikili ilişkilerde hep nitelsiz bir durum sorunu doğuracak şekilde varlık gösterebilecektir. AB ile ortaklık ruhu yakalanamayacaktır. Türkiye, AB'nin güvenliği ve istikrarı adına kendi güvenlik ve istikrarını niçin tehlikeye atсын sorusuyla karşı karşıya kalınacaktır. Türkiye'nin AB ile Suriye arasında adeta tampon bölge olarak konumlandırılmak istendiğine dair eleştiriler giderek yükselecektir. Suriye iç savaşı bu hususları besleyen bir konumdur.

Halbuki Suriye iç savaşı, normal şartlarda Türkiye ile AB arasında nitelikli işbirliği veya ortaklığı beslemesi gereken bir sorundur. Sorun iki taraf için de siyasi, ekonomik ve sosyal sonuçlar doğuran ve doğurmaya devam edecek olan niteliktedir. FRONTEX istatistiklerine göre yasadışı göç açısından Doğu Akdeniz rotası 'sıcak bölge' konumundadır. Bu rotada sınırları yasadışı olarak geçenlerin sayısı 2012'de 37.200, 2013'de 24.800, 2014'te ise 50.830 olmuştur. (EasternMediterraneanRoute" <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>) Ocak 2016 itibarıyla 58.600 mülteci Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçmiştir. (Zaoralek: Refugee influx to Turkey cannot be fully stopped") Bunun yanında, Türkiye'de kayıtlı olan Suriyeli mültecilerin sayısı 2010'ların başında sadece 8.000 iken, 2014 itibarıyla 594.536'ya, 2015 sonu itibarıyla de 2.181.293'e yükselmiştir. (Demir:17) Avrupa Birliği'ne yasal olmayan yollardan giren göçmen/mülteci sayısı 2009'da 104.000 iken 2015'te 980.000'e çıkmıştır. (Demir:21) Bu sayısal büyüklükler, demografik yapıyı etkilemekten, sosyal politikaları zorlamaya, siyasi zeminde sağ eğilimleri yükseltmekten sosyal ve kültürel bütünleşme sorunlarına kadar uzanan yelpazede değerlendirilmek durumundadır. Yunanistan'ın, sınır kontrollerini iyileştirmedeği şartlar altında Schengen serbest dolaşım

alanından çıkarılmasının ve Doğu Avrupa ülkelerinin Makedonya ve Bulgaristan sınırını kuvvetlendirme arayışlarının gündeme gelmesi, konunun Avrupa bütünleşmesinin odağına yerleştiğini de göstermektedir. Dolayısıyla, Türkiye ile AB, Suriye iç savaşının olumsuz etkilerinin kendi iç koşullarına olabildiğince az yansımaları sağlamak için nitelikli bir koordinasyon ve işbirliği yürütüp bunu politika ortaklığına kadar taşıma durumunu göz önünde bulundurmalıdır. Mesele sadece tek seferlik bir fon sağlamakla aşılabilecek kadar yüzeysel değildir. Yerli basına yansıdığı üzere, Türkiye Suriyeli sığınmacılara günümüze kadar 8 milyar dolarlık bir harcama yapmıştır. Bu miktar, sorunun derinliğine işaret eder bir örnektir. Bununla birlikte mülteci krizi, insani koşulları göz ardı etmeyecek ve sorunu bir pazarlık konusu haline getirmeyecek şekilde, Türkiye ile AB arasında aşınmış olan güvenilirliği tekrar sağlamlaştırmaya fırsatı olarak da değerlendirilebilir.

Mülteci krizinin fırsata dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği konusunda AB göç politikasıyla ilgili yaklaşımları göz önünde tutmak, bu konuda nelerin değerlendirme kriteri olabileceğiyle ilgili ipuçları verebilir. Öncelikle belirtmek gerekirse, göç konusu AB için Avrupa bütünleşmesini tehdit eder bir niteliğe sahip olarak görülmüştür. Hatta, nasıl ulusal rekabetler AB içindeki çelişkileri ortaya çıkarıp bütünleşmenin amaçlarını engelleyebiliyorsa, göç de aynı derecede engelleyici olarak kabul edilmiştir. Çünkü, göç meselesi hassas bir konudur ve ulusal hükümetler bu konu hakkında kolay kolay yetki devri veya paylaşımı yapmak istememektedir. Her ne kadar AB bu konuda ulusal hükümetlerden yetki alsa da, bütünleşme düzeyinde yetkilerini hayata geçirecek bir oluşumda tam anlamıyla yaratamamıştır. Bugün Suriyeli mültecilerin akını karşısında gerek AB gerekse de üye ülkeler nezdinde yaşanan karmaşa bunun tipik göstergesidir. Aynı zamanda, AB üyeleri

kendi ülkelerini sosyal yardımlar ve politikalar açısından göçmenler gözünde çok da cazip olmayan bir konuma sürüklemek istemektedirler. Göç konusunda ortak tutuma dahil olmama ya da mülteciler için sağlanan yardımlara fon sağlamama gibi seçenekleri de göz önünde tutabilmektedirler. (Caldwell, 2011:330)

Uyulması Beklenen AB Göç Politikasının Perspektifleri

Öte yandan, AB göç politikası çeşitli yönleri içinde barındırmaktadır. Bunların başında realist ve liberal perspektifler şeklinde iki yön gelmektedir. Realist perspektiften bakıldığında göç politikasını iç güvenlik ve sınır kontrollerinin artırılmasına odaklanma, yasadışı göçün engellenmesi, göçmen karşıtı siyasal hareketler, çok kültürlülük karşıtlığı, yabancı düşmanlığı, sosyal çatışma gibi unsurlara dayandırma gereği doğmaktadır. Liberal perspektiften bakıldığında ise insan hakları, dolaşım özgürlüğü, sığınmacıların korunması, çok kültürlülük gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Bunun dışında, sosyal-demokrasi, neo-liberalizm ve neo-merkantilizm temelinde üç yön de AB göç politikasına kaynaklık etmektedir (bkz. Tablo 1). (Maisenbacher, 2015:876) Sosyal-demokrasi temelli bir perspektif, göçü Avrupa sosyal yapısına bir tehdit olarak görmekte, göçü ekonomik yarar sağlayacak şekilde değerlendirmenin yollarına odaklanmaktadır. Neo-liberal perspektif, göçü Avrupa işgücü piyasasının ihtiyaçlarını giderecek şekilde araçsallaştırma taraftarıdır. Neo-merkantilist perspektif ise göçün ulusal bütünlüğe, bağımsızlık ve güvenliğe zararı olduğunu öne sürmektedir. Bu gibi farklı perspektifler, AB ülkeleri içindeki tutum farkları açıklanırken atıf yapılabilecek kaynaklardır. Sığınmacı konusunda Almanya ve İsveç'in hedef ülkeler haline gelmesi, diğer AB üyelerinin sorumluluktan kaçınır tutumları, bazı Doğu Avrupa'da olduğu gibi bazı üye ülkelerin sınırlarını daha da sağlamlaştırmaları, özellikle realist ve neo-merkantilist bir açıklamayı teşvik

eder görünmektedir. Bu, AB için bir kriz durumuna da işaret etmektedir. Yunanistan, Avusturya ve Macaristan'ın kayıt almaksızın sığınmacıları Almanya'ya yönlendirmeleri diplomatik kriz nedenidir. AB'nin, mülteci krizinin neden olduğu yükü paylaşma anlamında üye ülkeler arasında denge sağlayamadığı, bunun da ortak bir mülteci politikası olmamasının sonucu şeklinde durduğu belirtilebilir. (Erdoğan, 2015:32)

Sonuç Yerine

Genel olarak bakıldığında, Suriye iç savaşı ve mülteci krizi Türkiye ile AB ilişkilerine hem ayrıştırıcı hem de birleştirici nitelikte etki özelliklerini taşımıştır. Suriye hükümeti ile diplomatik ilişkilerin kesilip savaşın iyice kızışmasıyla Türkiye, Suriye'ye askeri hareket talebini canlı tutarak AB'den farklılaşmış, mülteci krizine karşı ortak eylem anlamında ise, özellikle son zamanlarda, taraflar arasında yakınlaşma söz konusu olmuştur. Bu makalede de vurgulanmak istendiği üzere, konu Türkiye ile AB ilişkilerinden Avrupa bü-

tünleşmesine, AB'nin Orta Doğu politikasından Türkiye ile Suriye ilişkilerine uzanan bir derinliğe sahiptir; sadece bölgesel veya yerel bir mesele değildir.

Türkiye ile AB arasında tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte AB, Türkiye üzerinde nüfuz artışı yerine nüfuz kaybı yaşamıştır. Koşulluluk etkisinin sarsıldığı noktalarda dönüştürücü özelliği azalma eğilimine girmiştir. Bunun en büyük nedeninin Türkiye'ye verilen üyelik perspektifinin oldukça zayıflaması ve üyelik ödülünün gerçekleşme olasılığının iyice zorlaşmasıdır. Pozitif Gündem ve sonrasında Geri Kabul Anlaşması ile dönüştürücü özelliğin ve dolayısıyla koşulluluğun yeniden canlanmaya başladığı görülmüştür. Diğer yandan, canlanma noktasında bu sefer de Türkiye ile AB ilişkilerinin değer kaybı yaşadığı, gündelik meseleler karşısında vaka işbirliklerine odaklanıp nitelikli işbirliklerinden uzaklaşma riski ile karşı karşıya kaldığı görülmüştür.

Türkiye ile AB Geri Kabul Anlaşması'nı

Tablo 1: AB Göç Politikasına Yönelik Yaklaşımlar

	Sosyal-Demokrasi	Neo-liberalizm	Neo-merkantilizm
Uzun vadeli ekonomik hedefler	Sosyal standartları sağlama temelinde uluslararası rekabetçiliği yüksek bütünleşmiş bir AB	Üretim ve işgücü esnekliği temelinde uluslararası rekabetçilik	Rekabetçilik için Avrupa ortak pazarının ve bütünleşmesinin sağlanıp korunması
Göç sorunu	Göçün Avrupa sosyal standardına tehdit olarak görülmesi; Göçten rekabetçiliği desteklemek adına ekonomik olarak yararlanma	Avrupa işgücü piyasasının taleplerini karşılamak için göçe tercihli serbestlik sağlanması	Göçün ulusal standartlara tehdit olması. Düzensiz göçün uluslararası bağımsızlık ve güvenliğe zarar vermesi
Göç baskısına karşı çözüm	Göç baskısının azalması için kaynak ülkede kalkınmanın teşviki; Yardım programlarının yürütülmesi; Göçmen işçilerin sosyal haklarının korunması	Mobilitenin pazar odaklı yönlendirilmesi; Vasıflı, ucuz işgücü tercihleri	Göçün ulusal kontrollere tabi tutulması; İşgücü piyasası taleplerinin içerden karşılanması; Sınır kontrollerinin artırılması; Düzensiz göçle mücadele

Kaynak: Julia Maisenbacher, 2015, s.876.

vize serbestliği ile ilişkilendirerek aslında aralarında ortak çıkar alanı yaratmışlardır. Bu sayede Türkiye ortak AB politikalarının korunmasına, dolayısıyla da Avrupa bütünleşmesine katkı sağlayacak şekilde konumlanmıştır. Mevcut koşullarda, göç ve sınır kontrolleri konusu dış politika, güvenlik politikası gibi ortak AB politikalarına Türkiye'nin daha fazla katkı sağlamasının beklendiği işbirliği unsurları konumundadır. Bu sayede Türkiye'nin, AB tarafından jeopolitik açıdan yeniden önemsenmeye başlamasının yolu açılmaktadır. Fakat yaratılan ortak çıkar alanlarının vaka işbirlikleriyle sınırlandırılmaması gerekmektedir. Bunun da yolu, Türkiye'nin ve AB'nin, bütünleşme değerleri ve reel politik unsurları dengeleyebilmiş ortak politikalar seviyesinde buluşmasından ve Türkiye'nin bu politikalara katkılarından geçmektedir.

Bunun olması çok da kolay değildir. Örneğin, AB, göç politikasında değerlerin önüne reel politik unsurların geçmeye başladığı, hatta Neo-merkantilist tutumun etkilerinin görüldüğü bir süreç yaşamaktadır. Bunun yanında daha teknik meseleler de vardır. AB'ye kaçak girenlerin gidiş yolunun belirsizliği Türkiye ile AB arasında anlaşmazlık yaratma potansiyeli taşımaktadır. Göçmenlerin statülerinin belirlenmesinde taraflar arasında her zaman fikir birliği olmayabilmektedir. Gelecek dönemde, Türkiye'ye iade edilecek düzensiz göçmenlerin geri gönderme merkezlerinde gözetim altında tutulurken barınma ve ülkelerine geri dönüşlerine ilişkin masrafların Türkiye tarafından karşılanması gibi konular da anlaşmazlıkları besleyecek görünmektedir. Politika ortaklığı olmadığı sürece de ilişkilerin vakalarla savrulmasının kaçınılmaz olmasını beklemek gerekmektedir. Son dönemde Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin geleceği, ekonomi, mülteci krizi ve terörle mücadeleden oluşan üçayaklı yeni bir vizyona yerleşti-

rilmıştır. Bu vizyonun, değerleri mi yoksa reel politik unsurları mı öne çıkaracağı ve savrulmayı ne derece önleyeceğini ilerleyen süreçlerde takip etmek gerekmektedir.

Kaynakça

AKA H.Burç , Nergiz Özkural, "Turkey and the European Union: A Review of Turkey's Readmission Agreement", *The European Legacy*, 20:3, 2015, ss.256,257; 267,268.

BÜRGİN Alexander , Derya Aşıkoğlu, "Turkey's New Asylum Law: a Case of EU Influence", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, ss.1-15.

CALDWELL Christopher, *Avrupa'da Devrimin Yansımaları*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2011, ss.330-334.

DEMİR Oğuzhan Ömer , "Mülteci Krizi Denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar ve Kaygılar", *Global Analiz*, Aralık 2015,

RDOĞAN Murat, Can Ünver, "Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri", *TİSK Raporu*, Ankara, 2015, ss.32-36.

MAİSENBACHER Julia, "The Political Economy of Mobility Partnerships-Structural Power in the EU's External Migration Policy", *New Political Economy*, 20:6, 2015, s.876.

Eastern Mediterranean Route", <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/> (Erişim tarihi: 2 Şubat 2016).

Zaorálek: Refugee influx to Turkey cannot be fully stopped", (10 Şubat 2016), <http://praguemonitor.com/2016/02/10/zaor%C3%A1lek-refugee-influx-turkey-cannot-be-fully-stopped> (Erişim tarihi: 11 Şubat 2016)